

Cilt: 6, Sayı: 12, Temmuz 2018 / Volume: 6, Issue: 12, July 2018

HALK HİKÂYESİ METİNLERİNİN NESNE DÜNYASINDAN ÖRNEKLER

Examples of the World of Objects in Folk Tales

Refiye OKUŞLUK ŞENESEN*

ÖZ

Halk hikâyeleri, Türk halk edebiyatının önemli türlerinden biridir. Halk hikâyesi metinleri incelendiğinde nesne dünyası açısından oldukça zengin oldukları görülmektedir. Kültürel değişim ve gelişim sürecinde bu nesnelerin bir kısmı günlük yaşantımızdan çıkmıştır. Bu nedenle halk hikâyeleri, anlamı ve işlevi bilinmeyen yüzlerce nesne içermektedir. Maddi ve manevi kültür unsuru olarak halk hikâyelerinin nesne dünyasının tespit edilmesi ve somut olmayan kültürel miras çerçevesinde müzelenmesi ile ilgili çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Halk hikâyelerinin nesne dünyasının daha iyi anlaşılabilmesi için, bu çalışmada seçilen halk hikâyesi metinlerinin nesne dünyası tespit edilmeye çalışılmıştır. 12 halk hikâyesi kitabı içindeki 23 ayrı başlıkta yer alan hikâyeler bu çalışmaya konu olmuştur. Çalışma kapsamında 48 hikâye metni somut olan nesnelere açısından taranmıştır. Tespit edilen yaklaşık 400 nesne konularına göre tasnif edilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde kültürel değişim ve gelişim bağlamında destandan halk hikâyelerine geçiş süreci değerlendirilmiştir. Giriş bölümünün diğer başlığı olan “Kültürel Değişim ve Gelişimin Halk Hikâyeleri Üzerindeki Etkisi ve Halk Hikâyelerinin Nesne Dünyası” başlığı altında günümüzdeki hızlı kültürel ve sosyal değişimin halk hikâyelerinin nesne dünyası üzerindeki etkileri ele alınmıştır. “Halk Hikâyelerinin Nesne Dünyasının Tasnifi ve Nesnelerin Dökümü” başlıklı bölümde giyim-kuşam (örtünme) ve süslenme, mutfak kültürü, barınma, günlük hayatta kullanılan çeşitli alet ve eşya, ulaşım, madenler ve değerli taşlar, hekimlik, meslekler, çeşitli birimler, hayvanlar, bitkiler, oyunlar ve yazılı belgelerle ilgili unsurlar halk hikâyelerinden tespit edilmiş ve bu başlıklar altında nesnelerin dökümüne yer verilmiştir. “Halk Hikâyelerinin Nesne Dünyasından Örnekler” başlıklı bölümde, önceki bölümde halk hikâyelerinin incelenmesiyle tespit edilen nesnelere ilişkin metinlerden örnekler verilmiş ve söz konusu nesnelerin anlamlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk hikâyesi, nesne dünyası, kültürel değişim.

* Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı ABD Öğretim Üyesi. rokusluk@cu.edu.tr

ABSTRACT

Folk tales comprise one of the important genres of Turkish folk literature. When the texts of folk tales are examined, it is observed that they are very rich in terms of objective meaning (the world of objects). In the process of cultural change and development, some of these objects have come out of our daily lives. For this reason, folk stories contain hundreds of objects whose meaning and function are unknown. As a material and nonmaterial element of culture, it is necessary to carry out researches in order to determine the world of objects in folk tales and to document them in the context of intangible cultural heritage.

In order to create a better understanding of the world of objects in folk tales, it has been tried in this work to determine the world of objects in selected folk tale texts. The stories in 23 different titles in 12 story books were the subject of this study. Within the scope of the study, 48 stories were scanned in terms of material objects. Approximately 400 objects identified are classified according to their subjects.

In the introduction part of the work, the process of transition from epos to folk tales was evaluated in the context of cultural change and development. The other title in the introduction part entitled "The Impact of Cultural Change and Development on Folk Tales and the World of Objects in Folk Tales", addresses the effects of today's rapid cultural and social changes on the world of objects in folk tales. In the section entitled "The Classification of the World of Objects in Folk Tales and Listing of Those Objects", the elements associated with clothing, dressing (covering) and decoration, culinary culture, accommodation, various tools and articles used in daily life, transportation, mines and gems, medicine, occupations, various units, animals, plants, games and written documents were identified in folk tales, and the objects were listed under these headings. In the section entitled "Examples of the World of Objects in Folk Tales", the examples of texts were provided in relation to the objects identified by examining the folk tales in the previous section, and the meanings of those objects were mentioned.

Keywords: Folk tales, the world of objects, cultural change

1. GİRİŞ

Kültürel Değişim ve Gelişim Bağlamında Destandan Halk Hikâyelerine Geçiş

Halk hikâyeleri, Türk kültür tarihinin zengin kaynakları içinden var olmuş ve her dönemde çeşitlenerek kültür birikiminin önemli öğelerinden biri olmuştur. Halk hikâyeleri, Türk halk edebiyatında önemli bir yer teşkil ederken, bu hikâyeleri anlatan âşıkların da halk arasında saygın bir yeri vardır.

Türk ve dünya edebiyatında kaynağını sözlü gelenekten alan türler gözden geçirildiğinde, önce yaradan düşüncesi etrafında dairelenen ve inanç noktasında odaklanan mitler ve efsaneler görülür. Epik türde çember biraz daha genişler. Epik tür, toplum düzeninin kurulmasını ve yaşatılmasını, liderler arasında kahramanlık

olgusunu, doğaya ve düşmana başa çıkma zorunluluğunu, millet olma ülküsünü anlatır. Hikâye, yarı göçer ve yerleşik düzen insan tipini merkez alan, kahramanlık ve duygusallık temalarının bir arada işlendiği anlatıdır. Kahramanlık destanları, anlatım biraz daha genişletilirse epik tür, sıcak savaşın ve buna bağlı olarak gelişen kahramanlık, savaş sahneleri, silah kullanımı, savaş öncesi, sırası ve sonrası, savaşın sonuçları, paylaşılmayan kozun yeni savaşlara neden olması, zafer ve hayal gücünü zorlayan ve ulaşılması güç barışın tadına varmak, keyfini çıkartmak temaları etrafında oluşan sözlü edebiyat ürünleridir (Türkmen, 1998: 488).

İslâmiyet kültür dairesine girip Anadolu'ya yayılmaya başlayan Türklerin tarihi menkıbelerini, bağımsız edebi şekillerle konu edinen isimleri sıralanan diğer ürünler, destânî edebiyatın olgunlaşması konusunda hizmet ederler (Boratav, 1983:84). İslâmiyet'in kabulünden sonra kutsal amaçlı, hem fiziki güce hem de İslâmiyet ahlakına, fetih esasına dayalı olarak gelişme gösteren destan edebiyatı, İslâmiyet öncesinde sadece fiziki gücün ispatı, şan ve şöhret kazanan kahramanların özelliklerinin anlatılması esasına dayanan destan edebiyatıyla mantık silsilesi itibarıyla aynı özellikleri gösterir. İslâmiyet sonrası hikâyelerde baş kahramanlar ve çevre, tamamen mistik öğelerle örülü ve destanlardaki alp tipinin fizik güçlerine sahiptir. Ancak şekil ve içerik değişmiştir (Köksal, 1984:12-13).

Destânî çağlardan sonra toplum içindeki prosaik konular (şehir hayatı, aile içi ve toplum içi çatışmalar vb.) belirir belirmez halk hikâyeleri konuları ortaya çıkar (Boratav, 1988:39). Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyeler, destan geleneğinden hikâye geleneğine geçişin önemli bir halkasıdır. Destânî Türk dünya görüşünün yumuşadığı, yeni yaşama biçimi içinde, yeni ihtiyaç ve kabullere göre şekillenmeye başladığı dönemin yansımalarıdır (Günay, 1998: 3).

Eski ozanların yerlerini âşıklara bırakmalarından sonra kahramanlık konularının yanı sıra aşk konuları da anlatılmaya başlanır. Destanlardaki dışa dönük mücadele, halk hikâyelerinde topluma yönelmiş, zenginlik – fakirlik, padişahlık – halk gibi sosyal farklılaşma ve problemler bu hikâyelerde yer almaya başlamış, “alp tipi” yerini “âşık tipi”ne bırakmıştır. Ayrıca destanlardaki manzum yapı giderek mensur hale gelmiş, bunun sonucu olarak destan ve masal unsurlarının yerini yavaş yavaş gerçeğe daha yakın konular almıştır. Böylece halk hikâyeleri destanla roman arasında geçişi sağlayan bir tür olmuştur. Halk hikâyelerinde içerik olarak önceleri sadece kahramanlık konuları işlenirken giderek kahramanlık ve aşk, daha sonra sadece aşk konuları işlenmiş, son dönemde ise realist halk hikâyelerine doğru bir gelişme görülmüştür (Türkmen, 1998: 488).

Hikâyelerin yapısında iki bölüm fark edilir: 1- Hikâyenin asıl konusu. Bunlar hikâyede değişmeyen ve az değişen öğelerdir. 2- Hikâyecinin anlatırken eklediği sahneler, benzetmeler, tabirler, alkışlar, kargışlar. Her iki tabaka da romani doğuran sosyal şartların ürünüdür. Destânî eserler, hanların, beylerin, ordu başbuğlarının ve kabile reislerinin veya bu kabilelerden oluşan konfederasyonun başına geçmiş hanlar hanının dışla olan mücadelelerini, toplumun ortaya çıkmasını, kökenini, hatta kendi düşüncesine göre kâinatın yaratılışını, doğal felaketlerle mücadeleleri anlatırdı. Bütün bu mücadele ve ilişkileri idare eden insanlar, aristokrasinin seçkin kişileri, destânî eserlerin kahramanları idi. Feodal şehir imparatorlukları oluşuktan sonra bu kişilikler derecesinde önemli diğer insanlar da

belirmeye başladı. Tüccarlar, bezirgânlar, zanaatçiler, sanatçılar, âlimler, dinî reisler vs... Aristokrasinin temsilcileriyle yeni sahneye çıkan bu kişiler arasında mücadele başladı. Feodal sistemin başında bulunan şefler, eyalet vezirleri, onların tâbi oldukları hükümdar ve devlet adamları, bu çarpışan güçler arasındaki dengeyi sağlamakla yükümlüydüler. Halk hikâyelerinin birinci tabakası, bu mücadelelerin görünüşünü verir. Diğer taraftan hikâye, esas şekli itibariyle eski olabilir. Hikâyeci eski zamanı, hikâyenin birinci tabakasını oluşturan olayları anlatarak aktarır. Kendi dönemini ise eklediği bölümlerde buluruz. Onun için halk hikâyelerini dinlediğimiz zaman, eski hayatla sanatçının kendi günlük hayatını bir arada görürüz (Boratav, 1988: 76-77).

Modern Türk romanının ilk belirmeye başladığı 1870-1880 yılları arasındaki tarihler, aynı zamanda sözlü halk hikâyelerinin yazılı olarak tespit edilmeye ve geniş ölçüde bu yolla yayılmaya başladığı dönemdir. O dönemde ortaya konan romanlarla halk hikâyelerinin konularının benzer olduğu görülür (Özön, 1985: 18-19).

Modern romanla eski hikâyelerin sosyal çevrelerinin ortak olması nedeniyle Türk edebiyatının daha yeni çağlarında, yüksek edebiyat temsilcilerinin ürünleri, halk edebiyatının eski bir gelenekten gelen ürünlerine yaklaşıyor. Eski Türk halk hikâyeciliğinin üzerine Avrupa sanatının aşılmasıyla meydana gelen Tanzimat sonrası hikâyeciliğinin ilk eserlerindeki halk hikâyeciliğinin izlerini bu şekilde anlamak gerekir (Boratav, 1983: 69).

Tanzimat döneminde devletin birçok kademesinde başlatılan Batılılaşma hareketi, birey ve toplum düzeyinde dünyaya bakışta ve hayatı yaşayışta önemli bazı değişikliklere sebep olmuştur. Sosyal ve kültürel alanlarda ortaya çıkan değişimler sonucunda toplumun edebi zevk ve hayat anlayışında meydana gelen farklılaşma, geleneksel hikâye tarzının değişmesine yol açmıştır.

Daha sonra Cumhuriyetle birlikte gelen yeni yaşama biçimi içinde hikâyecilik, yine köy ve şehir çevrelerinde farklı bir seyir izlemiştir. Modern hikâyeciliğin yanı sıra köy ve kasaba çevrelerinde hâlâ yaşayan sözlü bir halk hikâyeciliği geleneği ve kültürü vardır. Modern Türk hikâyesi gelişirken halk hikâyeciliği geleneği hiç ölmemiş, ancak toplumun ve günün değişen koşullarına göre bazı değişikliklere uğramıştır.

Kültürel Değişim ve Gelişimin Halk Hikâyeleri Üzerindeki Etkisi ve Halk Hikâyelerinin Nesne Dünyası

Kültürel değişim, sosyal yaşamda birtakım değişimler meydana getirmekte ve sosyal yapı, kültürel değişimle paralel olarak değişmektedir. Sosyal değişim, toplumun bünyesinin, teşkilatının ve kurumlarının bir bölümünde veya tamamında meydana gelen olumlu veya olumsuz, her türlü değişimi ifade etmektedir. Toplumda geçerli olan değer yargıları ve bunların benimsenişi zaman içinde değişikliğe uğramakta, söz konusu değerler, çağın ihtiyaçlarına göre değişmektedir.

Kırsal bölgelerden, küçük kentlerden, geleneksel toplumdaki büyük kentlere, dış ülkelere göç eden insanlar, kültür çatışması, toplumsal çözülme, alt kültürün oluşması ve kendi kültürüne yabancılaşma gibi sorunları yaşarlar.

Günümüzde yaşanan hızlı kültürel ve sosyal değişimin sonucunda insanlarımız geleneksel yaşam biçimlerinden hızla kopmaktadırlar. Yaşadığı çevrenin toplumsal ortamında kazandığı davranış kalıplarıyla, örnekleriyle, göç ettiği çevrede geçerli olan davranış kalıpları, ilkeleri, kuralları, yaptırımları arasında kalan insanlar bir kültür çatışması yaşamaktadırlar.

Tarih, dil, örf ve adetler, sanat ve edebiyat eserleri gibi kültür unsurları, ulusal karakterin sürekliliğini gösterdiği gibi, insanları birleştiren, bütünleştiren, ortak amaç ve beklenti sağlayan bir karaktere de sahiptirler.

Bugün toplumumuzda yaşanan bu değişimin izlerini en çok halk edebiyatı ürünlerinde görüyoruz. Değişen yaşam koşullarıyla beraber artık pek çok tür, toplum hayatındaki yerini yavaş yavaş kaybetmektedir. Birçok halk edebiyatı metninin içeriği, bugünün gençlerine hitap etmemekte, orada anlatılan hikâyeler, hikâyelerin dünyası, gençlerimizin yaşamadığı, görmediği bir hayatı yansıtmaktadır. Bu metinlerin içeriğiyle günümüz insanı arasındaki kopukluğun bir nedeni de, bugün artık pek çoğu günlük yaşantımızdan çıkmış, yüzlerce bilinmeyen nesneyi içeriyor olmalarıdır.

Halk edebiyatı metinleri içerisinde geçen nesnelere, bugün artık pek çoğu unutulmuş yüzlerce meslek kolu tarafından üretilen nesnelere dir. Bu nesnelere yapı ve işlevleri yönüyle kavramak ve kavratmak, uygulamalı halkbilimi müzelerinin işidir. Halkbilimi disiplini, sözel ürünleri anlayabilmek için, bu ürünleri söze dönüştüren ağızlarından başlayarak, ürünlerin yaratıldığı ortamı, bütün nesne dünyasıyla araştırmak zorundadır. Metnin metin dışındaki dünyası olarak da tanımlayabileceğimiz anlatım ortamı kavramı üzerinde, bizde ve dünyada çok durulmuştur (Oğuz, 2000). Biz de “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzeleşmesi Sempozyumu”nda bu konuyla ilgili bir bildiri sunmuş ve halk hikâyelerinin anlatım ortamıyla ilgili müzeleme önerilerimizi sıralamıştık (1).

- (1) Şenesen Okuşluk, Refiye, (2004), “Halk Hikâyelerinin Nesne Dünyasının Tespiti ve Müzeleme Önerileri, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzeleşmesi Sempozyumu, Gazi Üni. – TKB- Ankara, 04-06 Mart 2004 , Ankara: Gazi Üni. THBMER Yayını, s. 186-194.

Halk edebiyatı metninde nesnenin halk hayatındaki yapı ve işlevi, üretim teknik ve biçimlerini öğrenmek, metni çözümlenmekte önemli rol oynar. Halk edebiyatı metnindeki nesne etrafında somutlaştırılan halk hayatını kavramak gerekmektedir. Halk edebiyatı metnini anlayabilmek için o metinde geçen nesnenin halkbilimsel yapı, işlev ve analizine yer veren somut ve nesnel dünyaya girmek gerekmektedir.

Bu çalışmada, tür olarak zengin bir içeriğe sahip olan halk hikâyelerinin nesne dünyası tespit edilerek, bu nesnelere sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Hikâye metinleri seçilirken, hikâye anlatma geleneğini en karakteristik şekilde yansıtan, Anadolu’da ve Türklük dünyasında da anlatılan, bilinen, basılı hikâye metinlerine yer verilmiştir. Buna göre yayınlanmış 12 halk hikâyesi kitabı içindeki 23 ayrı başlıkta yer alan hikâyeler, bu çalışmaya konu olmuştur. Bu metinler içinde Köroğlu kolları ve diğer hikâyelerin gerek Anadolu gerekse Türklük dünyası varyant ve versiyonları değerlendirilmiştir. Çalışmaya esas olan 48 hikâye

metni, somut olan nesnelere açısından tarandığında yaklaşık 400 nesne tespit edilmiştir. Son derece büyük bir zenginlik gösteren bu nesnelere konularına göre tasnif edilmiştir.

Halk hikâyelerinin içinde yer alan nesne dünyasının seçiminde, döneminin kültür yapısını yansıtmaya özelliğine önem verilmiştir. Bu bağlamda çok arkaik olmayan, bugün de halkın günlük yaşantısında var olmaya devam eden bazı nesnelere de bu çalışmanın kapsamına alınmıştır. Bu öğeler bize geleneksel formları bir kez daha görme fırsatı vermektedir.

Çalışmada bu nesnelere, metindeki bağlamlarıyla verilmiş ve parantez içinde nesnelere anlamları yer almıştır. Maddeler, içeriklerine göre sınıflanmış ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Maddeler içinde yıldız işaretiyle gösterilenler, kendisinden önce gelen ana maddenin çeşitleridir.

2. HALK HİKÂYESLERİNİN NESNE DÜNYASININ TASNİFİ VE NESNELERİN DÖKÜMÜ

1. GİYİM – KUŞAM (ÖRTÜNME) VE SÜSLENME 1.1. Giyim – Kuşam (Örtünme) 1.1.1. Giyim Kuşam Malzemeleri çuha (H13, s.121) düğme (H11, s.125) * tılsım düğmesi (H7, s.242) gumaş “kumaş” (H15, s.130) * zerbali kumaşı (H13, s.130) * mısır yağlığı (H11, s.121) * ağır yağlık (H33, s.24) yaşmak (H31, s.233) yemeni (H18, s.111) 1.1.3. Gövdeye Giyilenler abâ (H3, s.212) câme (H41, s.279) ceket (H25, s.150) çamaşır (H16, s.244) cübbe (H13, s.194)	keçe (H6, s.200) vala (H34, s.76) 1.1.2. Başa Giyilenler çiğa (H15, s.247) * turna çiğası (H34, s.82) duvak (H9, s.120) * gelinlik duvak (H40, s.292) fes (H13, s.194) * karabağ fesi (H9, s.103) mintane “mintan” (H41, s.292) palto (H6, s.203) palter (H20, s.135) post (H32, s.250)	kalpak (H7, s.211) * samur kalpak (H41, s.265) kavuk (H11, s.76) * molla kavuğu (H33, s.42) külâh (H42, s.341) nikâp (H35, s.116) poşu (H38, s.215) toğulga “tolga” (H7, s.222) tülbent (H17, s.288) üsküf (H41, s.260) yağlık (H13, s.139) * sırmalı yağlık (H34, s.80) * Halep kınası (H13,
--	--	---

<p>don (H31, s.107) elbise (H31, s.229)</p> <p>* düğün elbiseleri (H45, s.109)</p> <p>* dervişân elbisesi (H11, s.76) entâri (H13, s.194) esvâb (H31, s.233) ferâce (H13, s.194) gömlek (H19, s.134) hırka (H33, s.29) kabud “kaput” (H13, s.117) kepenek (H40, s.278) kefen (H17, s.270) kürk (H36, s.161)</p> <p>* kürk palta (H45, s.107) meşlah “maşlah” (H37, s.168) gül yağı (H1, s.180) küncü (H38, s.201) nan (H42, s.305) pestil (H35, s.102) yufka ekmek (H40, s.277)</p> <p>2.2. İçecekler bade (H20, s.68)</p> <p>* gül badesi (H31, s.231) câm (H19, s.96) dolu (H36, s.135) GÜLSUYU (H31, S.221) gülgün şarap (H42, s.310) kahve (H13, s.113)</p>	<p>* kaplan postu (H33, s.44) soyka (H3, s.213) şal (H11, s.76)</p> <p>* acem şalı (H33, s.31)</p> <p>* şal cübbe (H11, s.146) urba (H33, s.44)</p> <p>* cenk urbaları (H9, s.102) yamçı (H24, s.125) yelek (H38, s.216)</p> <p>1.1.4. Belden Aşağıya Giyilenler kisbet (H13, s.130) peştamal (H15, s.219) şalvar (H1, s.196) tuman (H10, s.169)</p> <p>1.1.5. Ayağa Giyilenler çizme (H13, s.194) mes (H7, s.242) papuç (H7, s.214) paşmag (H42, s.313) pençe (H23, s.154) postal (H40, s.277)</p> <p>1.2. Süslenme 1.2.1. Süslenme</p>	<p>s.194) sürme (H41, s.278)</p> <p>1.2.2. Üstte Taşınanlar bilezik (H24, s.124) destmâl (H34, s.71) hatem (H34, s.80) hırızma (H37, s.177) ibrişim kuşak (H41, s.294) gövher guşak (H44, s.304) kemen (H8, s.197) küpe (H1, s.180) mendil (H16, s.252)</p> <p>* ipek mendil (H37, s.172) taç (H13, s.151) yüzük (H11, s.121) nişana-Süleymani (H42, s.341)</p> <p>1.2.2.1. İşlevsel Olanlar âsâ (H11, s.76) baston (H11, s.103) bazubend“pazubent”(H3, s.211) çanta (H48, s.118) golçak “kolçak” (H15, s.219) heybe (H13, s.151) hurç (H20, s.88) kamçı (H3, s.210)</p>
--	--	--

<p>rakı (H35, s.126) süt (H24, s.122) şerbet (H31, s.220)</p> <p>3. BARINMA</p> <p>3.1. Yapı Tipleri çadır (H31, s.226) * yeşil atlastan çadır (H7, s.233) hamam (H31, s.243) kale (H27, s.99) kervansaray (H46, s.113) köşk (H31, s.212) kümbet (H28, s.346) otak (H33, s.30) saray (H46, s.113) sur (H38, s.206)</p> <p>supra “sofra” (H42, s.306)</p> <p>4.2.3. Dokuma (Bez) Eşya bohça (H33, s.58) çapıt “çaput” (H37, s.165) çarşaf (H10, s.169) çul (H3, s.217) çuval (H9, s.99) dağarcık (H38, s.197) döşek (H33, s.48) * tüy döşek (H11, s.117) halı (H7, s.242) kilim (H1, s.192) minder (H7, s.226) muşamba (H11, s.137)</p>	<p>Nesneleri kına (H33, s.61)</p> <p>3.2. Yapı Bölümleri ve Unsurları harem (H31, s.220) kafes (H33, s.30) zindan (H31, s.224)</p> <p>3.3. Yapı Malzemeleri kuru kerpiç (H20, s.81)</p> <p>4. GÜNLÜK HAYATTA KULLANILAN ÇEŞİTLİ ALET VE EŞYA</p> <p>4.1 Yazı Aletleri divit (H33, s.51) kalem (H11, s.110) kalemtraş bıçağı (H37, s.164) mühür (H34, s.85)</p> <p>4.2. Ev Aletleri</p> <p>4.2.1 Mutfak Aletleri bardak (H11, s.83) bıçak (H31, s.245) cezve (H13, s.154) çömçe (H23, s.138) filcan “fincan” (H33, s.47) ibrik (H13, s.154)</p>	<p>kese (H41, s.287) kırbaç (H7, s.224) tesbih (H6, s.202)</p> <p>2. MUTFAK KÜLTÜRÜ</p> <p>2.1. Yiyecekler ekmek (H9, s.97) elma (H31, s.210) * tahta kâşık (H40, s.280) kazan (H8, s.192) * kaynar kazan (H31, s.241) keşkül (H33, s.21) kupa (H13, s.121) kutu (H48, s.118) külek (H24, s.124) küp (H24, s.127) lenger (H36, s.169) ocak (H15, s.220) pakaç (H24, s.94) peyman (H42, s.298) piyale (H42, s.298) sini (H35, s.126) sürahi (H24, s.124) şişe (H13, s.171) * billur şişe (H21, s.104)) tabak (H13, s.181) tandır (H24, s.126) tas (H7, s.212) testi (H24, s.60) tulumba (H11, s.140)</p>
---	---	---

<p>pırtı (H37, s.172) şilte (H41, s.295) telis (H28, s.316) torba (H13, s.163) yastık (H7, s.242) yatak (H3, s.214) yorgan (H13, s.129) zili (H20, s.94)</p> <p>4.2.4. Aydınlatma Aletleri</p> <p>çırağ (H21, s.107) fener (H13, s.137) kirbit “kibrit” (H40, s.297) lamba (H40, s.297) saz (H31, s.214)</p> <p>Yerine Kullanılanlar</p> <p>çomag “çomak” (H20, s.91) çömçe (H16, s.259) değnek (H13, s.150) tambur (H42, s.321)</p> <p>5. ULAŞIM</p> <p>gemi (H28, s.316) kağrı arabası (H6, s.204) kervan (H31, s.225) sal (H31, s.233) yelkenli kayık (H11, s.143)</p> <p>6. MADENLER VE DEĞERLİ TAŞLAR</p> <p>altın (H31, s.210) * altın hançer (H34, s.76) * altın kemer (H34, s.75)</p>	<p>kâse (H28, s.344) * kâse cam (H8, s.195) kâşık (H13, s.129) mum (H7, s.226) pilte “filtre” (H20, s.67) şam (H20, s.82) ŞAMDAN (H20, S.82)</p> <p>4.2.5. Banyo Aletleri</p> <p>çeşme (H38, s.196) kurna (H33, s.24)</p> <p>4.3. Üretim ve Yapı Malzemeleri</p> <p>ağ (H32, s.258) çekiç (H13, s.120) çivi (H7, s.217) dibek (H26, s.207) halat (H9, s.134) iğne (H13, s.121) ip (H31, s.231) kazma (H11, s.145) keser (H40, s.295) külüng “külünk” (H41, s.274) kürek (H32, s.250) mıh (H5, s.221) mil (H6, s.144) mismar (H12, s.158) vida (H7, s.222) zincir (H32, s.250)</p>	<p>zembil (H37, s.193)</p> <p>4.2.2. Ahşap Eşya</p> <p>beşik (H37, s.193) dolap (H9, s.132) gergef (H41, s.256) kürsü (H37, s.168) raf (H7, s.242) sandalye (H13, s.138) sandık (H31, s.234) sedir (H11, s.85) hûd-ser (H42, s.341) kalkan (H1, s.192) kargı (H13, s.180) kılıç (H41, s.286) * yalın kılıç (H13, s.129) kın (H31, s.233) mızrak (H1, s.194) nacak (H8, s.193) ok (H33, s.38) pala (H31, s.233) sancak (H36, s.155) silah (H13, s.161) süngü (H13, s.159) şemşir (H21, s.110) * şemşir kılıç (H9, s.103) tüfenk “tüfek” (H6, s.153) yay (H47, s.114) zırh (H9, s.103) tuğ (H33, s.59) zülfikar (H35, s.120)</p> <p>4.5. Müzik Aletleri</p>
---	---	---

<p>* altın ciga (H13, s.169)</p> <p>* altından zırh (H6, s.206)</p> <p>* altın halhal (H40, s.301)</p> <p>* altın yaldızlı taş (H1, s.165)</p> <p>* altın poş (H42, s.318)</p> <p>cevâhir (H5, s.222)</p> <p>* cevâhir elmas (H19, s.109)</p> <p>* cevâhir kân (H36, s.170)</p> <p>* cevâhirkemer (H19,s.99)</p> <p>baz (H35, s.109)</p> <p>bülbül (H31, s.215)</p> <p>ceren (H42, s.317)</p> <p>dana (H9, s.97)</p> <p>deve (H9, s.99)</p> <p>KELP (H31, S.219)</p> <p>karınca (H24, s.93)</p> <p>katır (H9, s.114)</p> <p>keklik (H19, s.101)</p> <p>köşek (H45, s.108)</p> <p>kunduz (H41, s.291)</p> <p>kuş (H31, s.230)</p> <p>* laçın kuş (H20, s.86)</p> <p>maral (H41, s.257)</p> <p>ördek (H42, s.307)</p> <p>semend (H26, s.186)</p> <p>sona (H42, s.312)</p> <p>şahin (H18, s.101)</p> <p>tavus (H42, s.312)</p> <p>turna (H9, s.178)</p> <p>yaşılbaş “yeşilbaş” (H42,</p>	<p>4.4. Savaş Aletleri</p> <p>balta (H8, s.192)</p> <p>gürz (H37, s.193)</p> <p>köstek (H1, s.189)</p> <p>hançer (H1, s.176)</p> <p>* eğri hançer (H1, s.202)</p> <p>* cevâhir taş (H19, s.94)</p> <p>* cevâhir zümrüt nakış (H1, s.203)</p> <p>çamçırak taşı (H9, s.98)</p> <p>demir değnek (H24, s.143)</p> <p>* demir çarık (H9, s.126)</p> <p>* demir halhal (H24, s.117)</p> <p>* demir yay (H1, s.189)</p> <p>elmas (H13, s.192)</p> <p>* elmas küpe (H19, s.112)</p> <p>güher (H33, s.55)</p> <p>gümüş heykel (H41, s.314)</p> <p>* gümüşlü kırbaç (H6, s.146)</p> <p>* gümüş merdiven (H11, s.117)</p>	<p>bağlama (H43, s.363)</p> <p>bozuk (H33, s.27)</p> <p>bem “bam” (H21, s.107)</p> <p>beygir kuyruğu (H40, s.296)</p> <p>cura saz (H36, s.155)</p> <p>damdıra “tambura” (H38, s.197)</p> <p>davul (H47, s.114)</p> <p>gopuz “kopuz” (H21, s.100)</p> <p>keman (H40, s.293)</p> <p>nay “ney” (H31, s.229)</p> <p>tunç (H6, s.205)</p> <p>7. HEKİMLİK</p> <p>hamâil (H35, s.115)</p> <p>macun (H31, s.209)</p> <p>muska (H38, s.216)</p> <p>nüşa (H19, s.104)</p> <p>8. MESLEKLER</p> <p>değirmen (H1, s.172)</p> <p>terâzi (H37, s.164)</p> <p>tezgah (H26, s.166)</p> <p>itfaiyeci“tulumbacı”(H11,s.140)</p> <p>kalaycı (H13, s.154)</p> <p>9. ÇEŞİTLİ BİRİMLER</p> <p>9.1. Ölçü Birimleri</p> <p>endaze (H13, s.121)</p>
---	---	---

s.318) 10.2. Hayvanlara Ait Nesnelere cilov (H10, s.170) çan (H39, s.238) dizgin (H39, s.236) eher “eyer” (H39, s.244) golan “kolan” (H39, s.244) kement (H31, s.231) zincir kement (H36,	gümüş karyola (H11, s.117) incili çubuk (H34, s.76) * incili kemer (H35, s.119) * incili nalın (H36, s.145) * incili taç (H1, s.189) lâl ü gevher yüzüğü (H13, s.194) sedef (H41, s.264) * sedef nalin (H13, s.142) * sedefli sazlar (H1, s.197) s.164) meses (H37, s.190) nal (H5, s.221) üzengi (H33, s.36) yural sapı “yular sapı” (H39, s.236) 11. BİTKİLER 11.1. Ağaçlar çınar (H42, s.297) iğde (H41, s.257) kara çalı (H31, s.248) kargı kamış (H41, s.266) kenevir (H47, s.114)	okka (H13, s.118) 9.2. Para Birimleri akçe (H33, s.48) mangır (H13, s.138) pul (H8, s.187) 10. HAYVANLAR 10.1. Hayvan Türleri aslan (H24, s.93) * bebir aslan (H21, s.117) at (H48, s.117) * Arap atı (H46, s.111) * bedev atı (H42, s.341) * küheylân at (H36, s.140) * yürük at (H41, s.256) balık (H31, s.227) baykuş (H31, s.285) 12. OYUNLAR cirit (H7, s.233) sadranc “satranç” (H42, s.319) nerd (H42, s.319) yüzük (H3, s.123) 13. YAZILI BELGELER azâd kağıdı (H36, s.166) defter (H13, s.165) dilekçe (H26, s.190) ferman (H6, s.153) kağıt (H31, s.233) kitap (H31, s.210)
--	---	---

	<p>selvi ağacı (H28, s.333)</p> <p>senuber “sanavber” (H42, s.341)</p> <p>söğüt (H6, s.144)</p> <p>11.2. Çiçekler</p> <p>benefşe “menekşe” (H35, s.110)</p> <p>gül (H26, s.205)</p> <p>nerkes “nergis” (H42, s.311)</p> <p>reyhan (H20, s.94)</p> <p>sümbül (H31, s.216)</p> <p>* süsen sümbül (H34, s.369)</p> <p>* mor sümbül (H2, s.266)</p> <p>yasemen (H41, s.287)</p>	<p>kütük defteri (H27, s.239)</p> <p>levha (H15, s.230)</p> <p>mecmua (H31, s.225)</p> <p>mektup (H31, s.229)</p> <p>nâme (H35, s.109)</p> <p>teslim kağıdı (H31, s.224)</p> <p>zarf (H8, s.189)</p>
--	--	--

3. Halk Hikâyelerinin Nesne dünyasından bazı Örnekler

1. GİYİM – KUŞAM (ÖRTÜNME) VE SÜSLENME

1.1. Giyim – Kuşam (Örtünme)

1.1.1. Giyim Kuşam Malzemeleri

çuha (H13, s.121)

“Bir de terzi oğlanın eline çuha eskisi verip ...”

(Tüysüz ince, sık dokunmuş elbiselik ve döşemelik yün kumaş)

vala (H34, s.76)

“İki gömlek giyer ala

Biri aldır, biri vala”

(ipekli kumaş)

1.1.2 Başa Giyilenler

- ciğa** (H15, s.247)
“Başına örtmüşsün altın ciğası”
(Horoz, ördek, turna gibi hayvanların kuyruklarındaki uzun tüy)
- fes** (H13, s.194)
“Üç yüzedir bir fes ile çemberi”
(Genellikle koyu kırmızı kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan veya üstüne oyalı çevre sarılan silindir biçiminde başlık)
- kavuk** (H11, s.76)
“Kafalarına kavuk örtülür”
(Sarı sarılan başlık)
- nikâp** (H35, s.116)
“Kaldır yüzünden nikâbın
Güzelliğin beyân olsun”
(Yüz örtüsü, peçe)
- toğulga** “tolga” (H7, s.222)
“Başında var toğulgası”
(Savaşçıların başlarına giydikleri demir başlık)
- üsküf** (H41, s.260)
“Üsküfin aldırılmış şahin bakışlı”
(1. Yüksek aşamadaki yeniçeri subayların giydikleri yarısı arkaya sarkan uzun bir sarık. 2. Kuşları ehlileştirmek için başlarına takılan deri başlık)
- yaşmak** (H31, s.233)
“Ferace yaşmak taktı ve evden çıkıp doğru padişahın sarayına gitti.”
(Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü)

1.1.3. Gövdeye Giyilenler

- abâ** (H3, s.212)
“Hasan Bey’in üzerindeki abayı çıkarmışlar.”
(Dövülerek veya bastırılarak yünden yapılan kalın ve kaba kumaş ve bu kumaştan yapılmış bol, geniş giyecek)
- câme** (H41, s.279)
“Her seher her seher bir mavi câme”
(Elbise, çamaşır)
- cübbe** (H13, s.194)
“Yirmi binedir bürünce şalı cübbesi”
(Elbise üstüne giyilen uzun, yenleri geniş, düğmesiz giysi)
- ferâce** (H13, s.194)
“Kırk kısıye ferâceyle yaşmağı”
(Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi)
- kepenek** (H40, s.278)

“Keçeden kepen bir goltûna sazı da bir eline aldı. Goyunların içine kadar geçti Halil.”

(Çobanların omuzlarına aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlük)

meşlah “maşlah” (H37, s.168)

“Meşlahımı sırtına çekti suyun başına yattı.”

(Altı üstü bir olan ve kol yerine yarıkları bulunan bir çeşit giyecek)

mintane “mintan” (H41, s.292)

“Keşiş, sihir ile kıza mintan yaptırmış idi.”

(Yakasız, uzun kollu erkek gömleği; gömlek üzerine giyilen kollu yelek)

soyka (H3, s.213)

“Al da git soykamı”

(Ölünün ya da tutsağın üzerinden soyunan giysiler)

urba (H33, s.44)

“Üzerinde urbası kalmadı”

(Giysi)

yamçı (H24, s.125)

“Bu iki bağbancı yamçıyı aldılar üstünden ...”

(Bir yüzü uzun, tüylü, kalın yünden dokunarak yapılmış yağmurluk)

1.1.4. Belden Aşağıya Giyilenler

tuman (H10, s.169)

“Kırk tahtalı tumanımı bir yellendirip özüne ortaya atınca tamam çirahlar söndü.”

(Don, şalvar)

kisbet (H13, s.130)

“Pehlivanlar kisbet giyer, yağlanır.”

(Yağlı güreşte pehlivanların giydikleri, belden baldıra kadar uzanan dar paçalı meşin pantolon)

peştamal (H15, s.219)

“... belinde peştamal.”

(Hamamda örtünmek veya kurulanmak için kullanılan ince dokuma)

1.1.5 Ayağa Giyilenler

paşmag (H42, s.313)

“Aslı Han puşman edip paşmagını eline alıp Kerem’in ızından ılgadı...”

(Ayakkabı)

pençe (H23, s.154)

“Al kelle gözün gulahlarını gönder babana ayahgabılarının altına pençe vurdursun.”

(Ayakkabının tabanındaki kösele)

1.2. Süslenme

1.2.1. Süslenme Nesneleri

kına (H33, s.61)
“Al kınalar yakınmışsın nazik eline”
(Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen saç ve elleri boyamakta kullanılan toz)

1.2.2. Üstte Taşınanlar

destmal (H34, s.71)
“Yüzüne destmalini tutup ağladı”

(Mendil)

hatem (H34, s.80)
“Oğlan dahi hatemini çıkarıp mahbubu olan Gülşen’e attı.”

(Mühür, üstü mühürlü yüzük)

hırızma (H37, s.177)
“Bir ok atar güzel Ahmet, hırızma burnunda hırızmanın deliğinden geçer ok.”

(Burun kanadına takılan süslü altın veya gümüş halka)

ibrişim kuşak (H41, s.294)
“İbrişim kuşaklar başta şal oldu.”

(Kalınca bükülmüş ipek iplikten bele sarılan uzun ve enli kumaş)

1.2.2.1 İşlevsel Olanlar

âsâ (H11, s.76)
“Ellerine asa aldılar.”

(Eskiden ihtiyarların baston yerine kullandıkları uzun sopa)

1.2.2.2. Aksesuar Olanlar

golçak “kolçak” (H15, s.219)
“... gollarında golçak elini elinin üstüne goymuş.”

(kola geçirilen işaretli bağ, pazıbent)

heybe (H13, s.151)
“Gelin benim heybeme bir parça yol tedariki görek”
(Binek hayvanlarının eğeri üzerinden iki yana sarkıtılan veya omuzda taşınan, içine öte beri koymaya yarayan kilim veya halıdan yapılmış iki gözlü toba)

hurç (H20, s.88)
“Attan düşüp Kellegöz’ün başını kesti, hurcuna saldı.”

(Genellikle yelken bezinden veya meşinden yapılmış büyük heybe)

2. Mutfak Kültürü

2.1. Yiyecekler

gül yağı (H1, s.180)

“... gül yağından kokusu var.”

(Güllerin imbikten çekilmesiyle elde edilen gülsuyunun üstünde toplanan kokulu yağ)

3. BARINMA

3.1. Yapı Tipleri

çadır (H31, s.226)

“Yüklerini indirip çadırlarını kurdular.”

(Keçe, deri, kıl, sentetik kumaş veya sık dokunmuş kalın bezden yapılarak direklerle tutturulan taşınabilir, barınak, otağ)

kervansaray (H46, s.113)

“Ahmet Bey sarayı terk edip kervansaraya gitti.”

(Ana yollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han)

kümbet (H28, s.346)

“Yeraltından bir gurt çıktı, bir kümbet...”

(Kubbe biçiminde toparlak kabartı)

otak (H33, s.30)

“Cümlesi birden Murat Suyu’na vardılar. Otakları herkes yerli yerine koydular.”

(Büyük ve süslü çadır)

3.2. Yapı Bölümleri ve Unsurları

harem (H31, s.220)

“Zühre’nin haremde daha uzun süre kalmaya mecali yoktu.”

(Saray ve konaklarda yalnız kadınlara, cariyelere odalıklara ayrılan bölüm)

4. GÜNLÜK HAYATTA KULLANILAN ÇEŞİTLİ ALET VE EŞYA

4.2. Ev Aletleri

4.2.1. Mutfak Aletleri

ibrik (H13, s.154)

“Andan ibrikleri cezveleri ağırdup yeni kalaycıdan gelmişe döndürdü.”

(Su veya sulu şeyler koymaya yarar kulplu emzikli kap)

keşkül (H33, s.21)

“Keşkülü önüne kodu.”

(Gezici bazı dervişlerin ve dilencilerin ellerinde tuttıkları hindistan cevizi kabuğundan, metalden veya abanozdan yapılmış dilenci çanağı)

külek (H24, s.124)

“Kimden istersen bir külek süt verir sene”

(Tahta kova, ağaçtan yapılmış kova)

pakaç (H24, s.94)

“Bir tencere goymuşdu, yani bir pakaç”

(Tencere)

tandır (H24, s.126)

“Her ne geder şimdi değirmençinin evinde bir tandır başına sıkılıp galmışsa da esaleti gösteriyordu.”

(Yere çukur kazılarak yapılan bir tür fırın)

zembil (H37, s.193)

“Zembilinen indiriyolar yokardan ata yemi”

(Hasırdan örülmüş saplı torba)

4.2.2. Ahşap Eşya

gergef (H41, s.256)

“Kerem kızın havuz başında gergefin işler sanur idi.”

(Üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve)

sedir (H11, s.85)

“... sedirin üstüne arkasının üstüne düştü.”

(Kol koyacak yeri olmayan arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen kerevet, divan)

supra “sofra” (H42, s.306)

“Eğer kabul bolsa supraga el goyarmız, didi.”

(1. Masa, sini gibi şeylerin, yemek üzere hazırlanmış durumu 2. Genellikle tekerlek biçiminde, üzerinde yemek de yenebilen ayaklı hamur tahtası)

4.2.3. Dokuma (Bez) Eşya

bohça (H33, s.58)

“Bahçe kapısında bir bohça ile Âsumân'ın eline verdi.”

(İçine çamaşır, elbise gibi şeyler koyup sarmaya yarayan dört köşe kumaş)

dağarcık (H38, s.197)

“Eskiden dağarcık olurdu, onun içine gollardı azıklarımı.”

(Meşin torba)

telis (H28, s.316)

“... bir telisin ne gıymeti olur?”

(Bitkisel tellerden yapılmış, kaba örgülü büyük çuval)

zili (H20, s.94)

“Kerim Paşa Diyarbekir'i elvan güllerle, çiçeklerle, halı zililerle bezedip peşenk toy meclisi gurdurdu.”

(Halı, kilim)

4.2.4. Aydınlatma Aletleri

çırağ (H21, s.107)

“Yanan çırağların garalı dağlar”
(Işık, kandil)
şam (H20, s.82)
“... şamdana löyün – löyün şamlar düzdürmüştü.”
(Mum)

4.2.5. Banyo Aletleri

kurna (H33, s.24)
“Andan Âsumân gördü ki bahçe içinde kırk kurnadan su akar.”
(Hamamlarda, musluk altında içinde su biriktirilen, yuvarlak ve çoğunlukla mermer veya boş tekne)

4.3. Üretim ve Yapı Malzemeleri

dibek (H26, s.207)
“Mermer dibekde döğerler”
(Taştan veya ağaçtan yapılmış büyük havan)
külüng “külünk” (H41, s.274)
“Atdı külüngünü verdi serini”
(Taşları, kayaları parçalamakta kullanılan sivri kazma)
MIH (H5, S.221)
“Yok mu bize bir nal bir mih parası”
(Büyük çivi, nal çivisi)

mismar (H12, s.158)
“Amma gutunun ağzına çoh mismar çalınıp, üç yüz altmış altı mismardır.”
(Çivi, mih, çengel)

4.4. Savaş Aletleri

gürz (H37, s.193)
“Bana bir gürz havale eyle, üstümden öte!”
(Silah olarak kullanılan ağır topuz)
köstek (H1, s.189)
“Gürzün kösteğini kola takmadan...”
(Saat, kılıç, anahtar gibi şeylerin ucuna takılan zincir)
hûd-ser (H42, s.341)
“... nişana Süleymani cübüsünde ve hud -ser pehlivanı bilinde...”
(Zırh, başlık, migfer)
kalkan (H1, s.192)
“kılıç kalkan elinde”
(Oktan veya kılıçtan korunmak için savaşçıların kullandığı korumalık)
kargı (H13, s.180)
“Şimdi seni kargıya saplarım.”

- (Silah olarak kullanılan ucu sivri ve demirli uzun mızrak)
- mızrak** (H1, s.194)
“Mızrak ile zor düşmana dalana”
(Uzun saplı, sivri demir uçlu silah, cıda)
- nacak** (H8, s.193)
“Ya baltadır ya nacak”
(Sapı kısa, keskin tarafı geniş, küçük odun baltası)
- süngü** (H36, s.159)
“Gül’izar’ın beş yerinde yara var, süngü ve kurşun ile yaralamışlar...”
(Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah)

4.5. Müzik Aletleri

- damdıra** “tambura” (H38, s.197)
“Eskiden damdıra denirdi ufak curalara, şimdi saz oldu, baz oldu.”
(Türk halk müziğinde kullanılan, cura, bulgari, çöğür, bağlama gibi telli ve çalgıçla çalınan çalgıların genel adı)
- gopuz** “kopuz” (H21, s.100)
“Mene bir gopuz getirin, derdimi size negl edeyim.”
(Ozanların çaldığı telli Türk sazı)

5. ULAŞIM

- kağnı arabası** (H6, s.204)
“... Kırat bozuk kağnı arabası gibi darmadağın oldu.
(İki tekerlekli, tekerlekleri tek parça, dingili tekerlekle birlikte dönen öküz arabası)

6. MADENLER VE DEĞERLİ TAŞLAR

- incili nalın** (H36, s.145)
“Gülizar Hanım incili na’lını giyip yüzüne nikâbı çekmiş.”
(Hamam gibi tabanı ıslak olan yerlerde kullanılan üstü tasmalı, tabanı yüksek, ağaçtan bir tür takunya)
- tilla** “tılâ” (H42, s.336)
“Küçük değil tilla değil süyşedir.”
(Saf altın)

7. HEKİMLİK

- macun** (H31, s.209)
“Her nerede bir doktor duysa, hemen adamlarını gönderir, onlara çeşitli haplar ve macunlar yaptırarak tedavi olmaya çalışırdı.”
(Hamur kıvamına getirilmiş madde, ilaç)

9. ÇEŞİTLİ BİRİMLER

9.1. Ölçü Birimleri

endaze (H13, s.121)

“... esbabı indürüb endazeyi eline aldı.”

(65 cm boyunda bir uzunluk ölçüsü)

okka (H13, s.118)

“Varayım ben kasabadan birkaç okka et alayım.”

(1283 gramlık ağırlık ölçüsü birimi)

9.2. Para Birimleri

akçe (H33, s.48)

“Âsumân’a on sekiz bin akçeye bir kahve yaptılar.”

(1. Küçük gümüş para. 2. Her tür madeni para)

mangır (H13, s.138)

“Hemen bir Sultan Beyazıd mangırını geçti.”

(Bakırdan yapılmış, iki buçuk para değerinde sikke)

pul (H8, s.187)

“Satıp dünyayı bir pula gelmişem.”

(Eskiden kullanılan akçeden küçük metal para)

10. HAYVANLAR

10.2. Hayvanlara Ait Nesnelere

cilov (H10, s.170)

“Mahbub, atının cilovunu çekdi.”

(Gem, dizgin, yular)

meses (H37, s.190)

“Burdan beri gelme ha, meses elinde!”

(Hayvanları dürtmekte kullanılan, ucu demirli değnek, üzendire)

13. YAZILI BELGELER

azâd kâğıdı (H36, s.166)

“Bir iki câriyenin azâd kâğıdını verdi, azad eyledi.”

(Salıverme belgesi)

ferman (H6, s.153)

“Elinde fermanın yoktur”

(Buyruk emir. Osmanlı İmparatorluğunda padişahın verdiği uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk.)

mecmua (H31, s.225)

“Tahir”in pencereden attığı şiirleri alıp mecmualara yazarlar.”

(Dergi)

teslim kağıdı (H31, s.224)

“... zindancıdan teslim kağıdını alıp Tahir’le vedalaştılar.”

(Salıverme belgesi)

SONUÇ

Halk hikâyeleri, Türk halk edebiyatının önemli türlerinden biridir. Halk hikâyesi metinleri incelendiğinde, nesne dünyası açısından oldukça zengin oldukları görülmektedir. Kültürel değişim ve gelişim sürecinde bu nesnelerin bir kısmı günlük yaşantımızdan çıkmıştır. Bu nedenle halk hikâyeleri, anlamı ve işlevi bilinmeyen yüzlerce nesne içermektedir. Maddi ve manevi kültür unsuru olarak halk hikâyelerinin nesne dünyasının tespit edilmesinin; somut olmayan kültürel mirasın korunması ve müzelenmesi çerçevesinde yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Çalışma kapsamında 48 halk hikâyesi metni, somut olan nesnelere açısından taranmıştır. Tespit edilen yaklaşık 400 nesne, kullanım sıklıkları da belirlenerek, konularına göre tasnif edilmiştir. Maddeler incelendiğinde, yüzlerce nesnenin, insan yaşamının değişik yönlerinde karşısına çıkan ve günlük hayatın akışında rastlandığı, birbirine benzeyen ya da hiç benzemeyen çeşitlilikte olduğu görülmüştür. Bu kadar çok benzemeyenin bir araya geldiği bir listeyi sınıflamak da oldukça zor olmuştur.

Halk hikâyesi metinlerinde yer alan nesnelere sınıfladığımızda, şu ana başlıkların öne çıktığı görülmüştür:

1. Giyim-Kuşam (Örtünme) ve Süslenme
2. Mutfak Kültürü
3. Barınma
4. Günlük Hayatta Kullanılan Çeşitli Alet ve Eşya
5. Ulaşım
6. Madenler ve Değerli Taşlar
7. Hekimlik
8. Meslekler
9. Çeşitli Birimler
10. Hayvanlar
11. Bitkiler
12. Oyunlar
13. Yazılı Belgeler

Tüm ana başlıkların, birçok alt başlığı bulunmaktadır.

Bu taramalarla, bugün kültür hayatımızdan, günlük yaşantımızdan tamamıyla çıkmış birçok nesnenin geçmişteki kullanım sıklığına tanık olunmuştur. Bu nesnelere kimisi bazen bir anlatıda adını duyduğumuz ama kendisini hiç görmediğimiz nesnelere. Kimi nesnelere ise, sıradan bir insanın ne adını duyduğu ne de işlevini bildiği nesnelere. Yüzlerce değişik çiçek, ağaç, hayvan türü içinde, gül, servi, yaseminin, atın öne çıkması, bu unsurların, kültürümüzdeki ve insanımız üzerindeki etkilerini göstermesi bakımından önemlidir. Halk hikâyesi metinlerinde

yer alan nesnelerin taranmasıyla elde edilen bu verilerin bir kültür envanteri niteliği taşıyacağını ümit ediyoruz.

ARAŞTIRMA İÇİN SEÇİLEN HALK HİKÂYELERİNİN LİSTESİ

ASLAN, Ensar (1990). Yaralı Mahmut Hikâyesi. Diyarbakır: Dicle Üni. Eğitim Fak. Yayınları.

H9 : Yaralı Mahmut Hikâyesi (S1) Varyantı

H10 : Yaralı Mahmut Hikâyesi (S2) Varyantı

BORATAV, Pertev Naili (1984). Köroğlu Destânı. İstanbul: Adam Yayıncılık.

H1 : Maraş Metinleri (Tevâtür ile Meşhur Köroğlu Hikâyesi)

H2 : Sivas'tan Gelme Bir Cönkten Alınmış Metinler

H3 : Elazığ Rivayetleri (Köroğlu'nun Yiğitliğine Sebep Olan Hikâye)

H4 : Yalvaç Rivayeti

H5 : Urfa Rivayeti

BORATAV, Pertev Naili (1988). Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği. İstanbul: Adam Yayıncılık.

H6 : Köroğlu (İlk Kol ve Bolu Beyi Kolu'nun Baş Kısmı)

H7 : Celâli Bey ve Mehmet Bey Hikâyesi

H8 : Gül ile Ali Şir Hikâyesi

DUYMAZ, Ali (1996). Nevruz Bey Hikâyesi. Aydın: Milli Folklor Yayınları.

H20 : Az. Nevruz ile Gandep

H21 : G. Az. Dastan-ı Navroz ve Gandab

H22 : S1 Nevruz Bey

H23 : S2 Nevruz ile Gandab Hikâyesi

KAYA, Doğan (1993). Mahmut ile Nigâr Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Ankara: KB HAGEM Yayınları.

H11 : Mahmut ile Nigâr (Sivas Varyantı)

H12 : Gul Mahmud (Azerbaycan Varyantı)

TÜRKMEN, Fikret (1995). Âşık Garip Hikâyesi. Ankara: Akçağ Yayınları.

H13 : Destân-ı Hikâye-i Maksud (Y2)

H14 : Mısır Şehrinde Zuhur İden Âşık Karib (Y5)

H15 : Âşık Garip Hikâyesi (S1)

H16 : Âşık Garip (S2)

H17 : Âşık Garip (S5)

SAKAOĞLU, Saim – DUYMAZ, Ali (1996). Hurşit ile Mahmihi Hikâyesi. Ankara: KB Yayınları.

H18 : Der Beyân-ı Hurşid Beg (Y)

H19 : Hurşit ile Mâh-ı Mehri Hikâyesi (S12)

SAKAOĞLU, Saim – ALPTEKİN, Ali Berat – SAKAOĞLU, Yurdanur – ŞİMŞEK, Esmâ (1997). Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri. Ankara: AKMB Yayınları.

H24 : Kirmanşah

H25 : Migumi Han

H26 : Şah İsmail

H27 : Yaralı Mahmut

H28 : Davutoğlu Süleyman

H29 : Hüthüt Kuşu

H30 : Zaloğlu Rüstem

TÜRKMEN, Fikret (1998). Tahir ile Zühre. Ankara: AKMB Yayınları.

H31 : Hikâye-i Tahir ile Zühre'den (Y)

H32 : Tahar Mirza ile Zöhre Banu (S1)

KAYA, Doğan – KOZ, Sabri (2000). Halk Hikâyeleri I. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

H33 : Hikâyet-i Âsuman ile Zeycan

H34 : Hikâyet-i Âşık Garip ile Bezirgan Kızı

H35 : Hikâyet-i Hurşid ile İlik Hanım

H36 : Hikâyet-i Murad Şah

H37 : Güzel Ahmet Hikâyesi

H38 : Han Mahmut Hikâyesi

H39 : Bal Böğrek (=Bey Böyrek) Hikâyesi

H40 : Âşık Halil Hikâyesi

DUYMAZ, Ali (2001). Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerine Mukayeseli bir Araştırma.

Ankara: KB Yayınları.

H41 : Âşık Kerem Hikâyesi

H42 : Aslı – Kerem (Türkmen Varyantı)

H43 : Kerem'in Erzurum Macerası

EBERHARD, L Wolfram (2002). Güneydoğu Anadolu'dan Âşık Hikâyeleri. Ankara:

TDK Yayınları.

- H44** : Elbeylioğlu Metin A1
H45 : Elbeylioğlu Metin B4
H46 : Elbeylioğlu Metin C8
H47 : Elbeylioğlu Metin D9
H48 : Elbeylioğlu Metin E15

Kaynakça

- ASLAN, E. (1990). Yaralı Mahmut Hikâyesi. Diyarbakır: Dicle Üni. Eğitim Fak. Yayınları.
- BORATAV, P. N. (1983). “Türk Destânları Tetkikinin Bugünkü Vaziyeti ve Vardığı Neticeler”. Folklor ve Edebiyat 2(1982). İstanbul: Adam Yayınları.
- BORATAV, P. N. (1983). “Destân, Roman ve Cemiyet”. Folklor ve Edebiyat 2 (1982). İstanbul: Adam Yayınları.
- BORATAV, Pertev N. (1984). Köroğlu Destânı. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- BORATAV, Pertev N. (1988). Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- DUYMAZ, A. (1996). Nevruz Bey Hikâyesi. Aydın: Milli Folklor Yayınları.
- DUYMAZ, A. (2001). Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma. Ankara: KB Yayınları.
- EBERHARD, W. (2002). Güneydoğu Anadolu’dan Âşık Hikâyeleri. Ankara: TDK Yayınları.
- GÖRKEM, İ. (2000). Halk Hikâyeleri Araştırmaları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNAY, U. (1998). Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili. Milli Folklor. C.5, Y.10, S.37, Ankara.
- KAYA, D. (1993). Mahmut ile Nigâr Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Ankara: KB HAGEM Yayınları.
- KAYA, D. – KOZ, S. (2000), Halk Hikâyeleri I. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- KÖKSAL, H. (1984). Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı. Ankara.
- OĞUZ, M. Ö. (2000). Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- OĞUZ, M. Ö. (2002). Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi. Ankara: Akçağ Yayınları
- ÖZÖN, M. N. (1985). Türkçede Roman. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SAKAOĞLU, S. – DUYMAZ, A. (1996). Hurşit ile Mahmihi Hikâyesi. Ankara: KB Yayınları.

- SAKAOĞLU, S. – ALPTEKİN, A. B. – SAKAOĞLU, Y. – ŞİMŞEK, E. (1997).
Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri. Ankara: AKMB Yayınları.
- TÜRKMEN, F. (1995), Âşık Garip Hikâyesi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TÜRKMEN, F. (1998), Tahir ile Zühre. Ankara: AKMB Yayınları.
- TÜRKMEN, F. (1998). "Hikâye". TDV İslâm Ansiklopedisi, C.17, İstanbul:
Diyanet Vakfı Yayını.